

L'APORTACIÓ SOCIAL
DE LES TRADICIONS
RELIGIOSES DINS
LES SOCIETATS OBERTES

LES RELIGIONS COM A
CAPITAL SOCIOCULTURAL

Generalitat de Catalunya
**Consell Assessor
per a la Diversitat Religiosa**

DOCUMENT 2

L'APORTACIÓ SOCIAL
DE LES TRADICIONS RELIGIOSES
DINS LES SOCIETATS OBERTES

LES RELIGIONS COM A CAPITAL
SOCIOCULTURAL

CONSELL ASSESSOR
PER A LA DIVERSITAT RELIGIOSA

Document 2

Document del Consell Assessor per a la Diversitat Religiosa, 2
L'aportació social de les tradicions religioses dins les societats obertes.
Les religions com a capital sociocultural
Barcelona, gener de 2015

Coordinació i redacció: Consell Assessor per a la Diversitat Religiosa
© Generalitat de Catalunya
Departament de Governació i Relacions Institucionals
Direcció General d'Afers Religiosos
Carrer de Rivadeneyra, 6, 2n – 08002 Barcelona
www.gencat.cat/afersreligiosos
[@afersreligiosos](https://twitter.com/afersreligiosos)

Impressió: Argra Trading S.L. - Tordera 38, 08012 Barcelona
Dipòsit Legal: B-6614-2015

Imprès sobre paper ecològic

ÍNDEX

INTRODUCCIÓ	5
1. EL CONTEXT SOCIOCULTURAL I LA CRISI DEL NOSTRE MÓN	7
1.1. El caràcter polivalent de la crisi i les seves conseqüències	
1.2. La crisi contemporània com a oportunitat	
2. LES TRADICIONS RELIGIOSES COM A PART DEL TEIXIT SOCIOCULTURAL	9
2.1. La relació entre tradició religiosa i cultura	
2.2. La relació entre tradició religiosa i societat	
3. LES TRADICIONS RELIGIOSES COM A APORTACIÓ SOCIOCULTURAL	11
3.1. Religions, aportació sociocultural i desenvolupament	
3.2. L'aportació sociocultural i les diverses tradicions religioses	
3.2.1. <i>Tradició hinduista</i>	
3.2.2. <i>Tradició budista</i>	
3.2.3. <i>Tradició taoïsta</i>	
3.2.4. <i>Tradició jueva</i>	
3.2.5. <i>Tradició cristiana</i>	
3.2.6. <i>Tradició islàmica</i>	
3.2.7. <i>Tradició sikh</i>	
3.2.8. <i>Tradició bahá'í</i>	

4. L'EXPLICITACIÓ DE L'APORTACIÓ SOCIAL DE LES TRADICIONS RELIGIOSES	28
4.1. Àmbit de les arts	
4.2. Àmbit econòmic	
4.3. Àmbit educatiu	
4.4. Àmbit de la salut	
4.5. Àmbit de la immigració	
4.6. Àmbit del diàleg ecumènic i interreligiós	
4.7. Àmbit espiritual	
5. LA COL·LABORACIÓ ENTRE LES TRADICIONS RELIGIOSES I LES INSTITUCIONS ESTATALS	48
6. CONCLUSIÓ	50
CONSELL ASSESSOR PER A LA DIVERSITAT RELIGIOSA	51
Funcions del Consell Assessor	
Composició del Consell Assessor	

INTRODUCCIÓ

El Consell Assessor per a la Diversitat Religiosa ens ofereix un nou document de reflexions i de coneixement, on descriu les aportacions de les diferents confessions religioses a la nostra societat actual. La conclusió és evident: sense aquestes aportacions, no existiria cap de les cultures actuals tal com són, perquè, com afirma el mateix document, “les religions són les entranyes transcendents de cada cultura”.

Però si antigament cadascuna de les cultures vivia la seva pròpia història, avui hem de parlar d'una societat global, tecnificada i diversa, que fins i tot en algunes ocasions sembla haver donat l'esquena al fet religiós. És bo, doncs, reflexionar sobre aquest procés i, alhora, copsar la importància de les diferents tradicions religioses, que ens han fet arribar on som i que aporten transcendència i sentit a les nostres existències. La societat global no pot esdevenir contrària al fet religiós ni oblidar-lo, perquè les religions són un element essencial per a milers de milions de persones i perquè sempre han estat, són i seran fonamentals per al conjunt de la humanitat.

Hem d'afrontar tots aquests canvis que ens arriben des de la modèstia de saber-nos hereus i deutors de llargues tradicions culturals i religioses, i també amb el deure de fer que aquesta nova cultura global no només sigui capaç de transmetre tot aquest llegat humanista sinó que, a més, el respecti i el fomenti. Perquè, com també ens recorda el Consell Assessor, les religions, a més de la seva dimensió espiritual i de complir un paper de primer ordre com a subministradores de valors, també desenvolupen una tasca essencial, entre d'altres, en l'àmbit cultural, social, econòmic, educatiu, sanitari o migratori. Si en el segle XIX es va dir que Déu havia mort, i en el segle XX semblava que se l'hagués oblidat, el segle XXI ens

demostra que tot allò que forma part de l'ésser humà, per molt que es vulgui amagar, s'imposa sempre amb una força imparabile.

La globalització i la diversitat també són una font d'oportunitats, i ens pertoca a tots endinsar-nos en aquests nous espais de trobada i de diàleg. Això és el que ha fet i ens proposa el Consell Assessor per a la Diversitat Religiosa, al qual vull agrair una altra vegada tota la feina que fa i la seva constant contribució al diàleg i al coneixement.

Joana Ortega i Alemany

Vicepresidenta del Govern
i consellera de Governació i Relacions Institucionals

1. EL CONTEXT SOCIOCULTURAL I LA CRISI DEL NOSTRE MÓN

El ràpid desenvolupament de les societats en l'àmbit mundial i la interconnexió que se'n deriva, junt amb la repercussió cada cop més significativa de les accions econòmiques en l'àmbit tant local com mundial, han generat una situació de canvi i creixement normalment anomenada *crisi*. Aquesta situació la identifiquem sovint amb l'aspecte econòmic i amb les mancances i diferències socials que provoca, trets ben evidents a la nostra societat avui.

La situació de crisi, però, no es limita només als aspectes econòmics, i la contribució a la seva resolució no correspon només a les institucions polítiques i socials. Al llarg dels segles, les diverses tradicions religioses han contribuït i contribueixen a la millora de diversos aspectes de les societats en les quals es troben inserides, més enllà del context cultural específic on han nascut. Aquesta contribució fa de les tradicions religioses un capital social sovint oblidat en el context secularitzat, però que continua actuant de forma efectiva i influent en el desenvolupament de la nostra societat sota diversos aspectes.

1.1. El caràcter polivalent de la crisi i les seves conseqüències

Si la dimensió econòmica sembla que és l'aspecte més rellevant de la crisi contemporània, aquesta crisi no és només conseqüència d'una gestió econòmica equivocada. La crisi econòmica respon en gran part a una crisi institucional que va lligada a la gestió política i a una reformulació de les identitats culturals i, més profundament, a una crisi dels valors que es troben a la base del funcionament de tota societat humana.

La situació de crisi afecta també l'esfera religiosa, que sovint es veu reduïda a l'àmbit subjectiu i es confon amb una selecció eclèctica de pràctiques destinades a assolir una satisfacció emocional. En altres casos, la

crisi en l'àmbit religiós genera actituds defensives i intransigents per part de fraccions dels grups religiosos que intenten protegir allò que consideren més important de les seves tradicions, més enllà de les exigències de la convivència, el diàleg i la tolerància.

La polivalència de la situació actual requereix, doncs, una comprensió ampla del mapa del teixit social i cultural de la nostra societat, i una revisió dels valors que motiven tant la gestió de la societat civil com les opcions personals dels ciutadans en l'esfera individual.

1.2. La crisi contemporània com a oportunitat

La crisi contemporània presenta una oportunitat per repensar els fonaments i els principis que mouen la nostra societat i els objectius que es proposa. Aquest esforç de comprensió implica també un reconeixement dels valors ja existents dins el teixit social que aporten una resposta positiva, no només a les mancances materials que provoca la crisi econòmica, sinó també a la recerca de sentit inherent a tot ésser humà com a element essencial de la societat.

Dintre d'aquestes aportacions s'hi troben les diverses tradicions religioses que, al llarg dels segles, han anat desenvolupant iniciatives socials a favor dels seus fidels i dels membres d'altres tradicions religioses i de la societat civil en general.

La situació de crisi moderna es planteja també com una oportunitat per descobrir aquesta aportació social per part de les diverses tradicions religioses amb vista a reconèixer el seu valor i obrir oportunitats de col·laboració a favor de la nostra societat.

2. LES TRADICIONS RELIGIOSES COM A PART DEL TEIXIT SOCIOCULTURAL

Com ja s'ha dit en un altre document,¹ la societat catalana presenta una notable pluralitat que inclou la varietat d'adhesions a diverses tradicions religioses. Aquesta pluralitat implica també una participació dels ciutadans que s'adhereixen a les diverses religions en les qüestions socials i culturals que afecten el nostre país, com ara la crisi descrita més amunt.

2.1. La relació entre tradició religiosa i cultura

En el rerefons de la immensa majoria de cultures del món hi ha una o més d'una tradició espiritual i religiosa que actua com a focus d'inspiració. Les intuïcions d'aquestes tradicions, els seus textos, els valors i els símbols que les caracteritzen s'expressen de manera polièdrica en les diverses manifestacions culturals. Aquestes obres culturals enriqueixen substancialment el patrimoni de la humanitat, el fan més complex i més bell i són una font de reflexió i de plaer estètic per als ciutadans. Les mateixes produccions culturals susciten, en molts casos, una experiència de transcendència, en la mesura en què són causa d'interrogació i de recerca espiritual.

Podem dir que les religions són les entranyes transcendents de cada cultura. Això implica dues coses: d'una banda, que neixen en la seva matriu i participen del llenguatge, els símbols i els valors circumdants; d'altra banda, les religions apareixen per depassar la cultura on neixen, fer-la créixer i portar-la més enllà de si mateixa. Totes les religions tenen un caràcter profètic. Estableixen una relació de tensa fecunditat amb la comunitat on neixen: consagren alhora que posen en qüestió els elements socials i culturals on han sorgit. Aquest element interpel·lador pertany a

---

¹ Cft. GENERALITAT DE CATALUNYA – CONSELL ASSESSOR PER A LA DIVERSITAT RELIGIOSA, *La diversitat religiosa en les societats obertes. Criteris de discerniment*, Barcelona, Direcció General d'Afers Religiosos, 2013.

l'arrel mateixa de la religió: es tracta de la “reserva escatològica”, un permanent dir a la societat circumdant “no és encara això”, travessades com estan d'una insubornable utopia.

Per conèixer a fons el patrimoni cultural humà és, doncs, del tot necessari conèixer aquestes tradicions espirituals i religioses que, de manera invisible, nodreixen gran part de les cultures. Per aquest motiu, considerem que és fonamental tenir-ne cura i preservar-les com un bé d'interès general, tant en el present com en el futur, perquè puguin continuar essent una font d'inspiració, de creativitat i de recerca espiritual. La religió forma part de la cultura humana, al marge dels judicis –positius o negatius– que hom pugui tenir dels fenòmens religiosos.

2.2. La relació entre tradició religiosa i societat

Les diverses tradicions religioses han contribuït activament al llarg de la història a la creació de vincles de cohesió, col·laboració i creixement tant entre els membres de les seves comunitats específiques com amb els diversos grups d'altres tradicions religioses i amb la societat civil en general. Si bé l'actitud dels creients de les diverses religions també ha contribuït a crear conflictes al llarg de la història –conflictes que, encara avui, es perpetuen en diverses regions del món–, l'aportació positiva dels fidels de les diverses religions al desenvolupament de les cultures i a la millora del benestar social és innegable.

Aquesta aportació se centra primerament en el desenvolupament interior dels individus que conformen els grups religiosos específics mitjançant el culte i el creixement espiritual que permet als seus seguidors afrontar els moments de crisi (sigui personal o col·lectiva) i assolir un creixement personal tot seguint uns valors que apunten vers la consecució d'un nivell d'equilibri i de plenitud personals que s'irradien mitjançant les relacions personals, familiars i socials dels membres d'una determinada tradició religiosa.

3. LES TRADICIONS RELIGIOSES COM A APORTACIÓ SOCIOCULTURAL

Tota tradició religiosa, com tota forma de veure el món, apunta vers uns ideals de caire espiritual que pretenen transformar els creients segons el tarannà propi de cada religió. La força motriu per a l'assoliment d'aquests objectius són els valors. Els valors constitueixen, doncs, allò que empeny les persones a fer coses, a realitzar accions, a actuar més enllà de la resolució de les seves necessitats, a implicar-se, a comprometre's.

En la mesura que les religions apunten cap a un ideal o arquetip de realització humana i social, prefiguren uns valors en l'horitzó que, en major o menor grau, es converteixen en horitzons de referència per als fidels. Però les conseqüències d'aquests valors a la vida pràctica no es limiten a les comunitats religioses, sinó que tenen un impacte directe en les societats on es troba implantada cada comunitat de creients específica, en modelar la seva cultura i transformar les societats. L'aportació que fan les tradicions religioses es transforma així en capital social, és a dir, en una aportació positiva que contribueix al creixement humà, material i cultural de cada societat, més enllà del context confessional.

3.1. Religions, aportació sociocultural i desenvolupament

En tant que capital social, les tradicions religioses són generadores de valors, no només de caire individual, sinó també comunitari. Això és possible perquè mouen els fidels a l'acció i els impul·leixen a practicar la benvolença, la compassió, i a realitzar obres de caritat.

Bona part de les obres socials, sanitàries i educatives que hi ha per tot el món són fruit d'aquesta força motriu. El valor de la compassió, de la solidaritat, de la justícia, de la caritat, el sentiment de proximitat amb el patiment de l'altre, al llarg de la història, han mogut milers de persones a generar àmbits d'acollida i estructures destinades a pal·liar, tant com sigui

possible, el sofriment del món. Les tradicions religioses són generadores de valors i els valors que generen, quan són viscuts amb autenticitat, mouen a l'acció, però també a la creació d'obres que contribueixen a humanitzar la terra i a transformar les societats humanes. Aquesta força transformadora, més enllà de les conviccions religioses específiques que la motiven, redunda en el desenvolupament i millorament de diversos aspectes socials de les societats específiques.

3.2. L'aportació sociocultural i les diverses tradicions religioses

Les tradicions religioses s'han desenvolupat en contextos culturals diversos que han influït en la manera com cada tradició entén l'ésser humà, el seu entorn natural i social, i l'ideal d'ésser humà i de comunitat humana a què aspiren. Al mateix temps, el seu desenvolupament històric i el contacte amb altres cultures al llarg de la història han generat noves maneres d'explicitar aquests ideals i valors, i la manera de portar-los a terme, sigui per una situació de diàspora, de minoria o de tradició religiosa prevalent dintre d'un territori determinat.

Aquesta manera d'explicitar els seus ideals en relació amb els principis que es consideren essencials a cada tradició religiosa ha generat també tendències diverses dintre de cada religió i ha constituït així una riquesa pel que fa a les propostes de sentit que ofereixen les diverses religions.

En el context d'aquest desenvolupament i aquesta diversificació, podem reconèixer dins de les grans tradicions religioses unes característiques fonamentals que defineixen els seus valors i que orienten les seves aportacions tant a les cultures i a les societats pròpies dels territoris on s'han desenvolupat aquestes tradicions com a les noves regions on s'han implantat, i que formen part del tapís multicultural de les societats obertes.

Amb un propòsit no exhaustiu sinó didàctic, definim a continuació les característiques principals dels valors socials proposats per les grans tradicions religioses que hi ha actualment al territori català. Amb aques-

ta síntesi no pretenem esgotar la riquesa inherent a aquestes tradicions religioses, sinó fer accessible a un públic no especialitzat les principals característiques de les tradicions religioses tractades i la seva aportació específica com a capital social.

3.2.1. Tradició hinduista

L'hinduisme constitueix una tradició extraordinàriament diversa, heterogeneïtat que es veu reflectida en els diversos grups implantats a Catalunya. L'origen de l'hinduisme se situa al voltant de l'any 2500 aC, raó per la qual constitueix la més antiga de les tradicions religioses actualment existents.

A diferència d'altres tradicions religioses, l'hinduisme no té un únic text o llibre sagrat. La literatura sagrada hinduista aplega tot un conjunt de textos, redactats al llarg de molts segles, i que varien tant pel que fa a la forma com a la temàtica mateixa. Entre les obres sagrades més importants hi trobem els llibres dels Veda, els Upanisad, el Brahmana i els Aranyaka. Comprèn també un conjunt de textos que tenen una autoria humana, però sota inspiració divina. Aquests textos solen ser els més coneguts al món occidental, amb un gran valor literari, com ara el Mahabharata (que inclou el poema anomenat *Bhagavad-Gita*, considerat la síntesi de la mística hindú), el Ramayana i els Purana.

La tradició hindú es pot comprendre com una manera de vida que intenta posar al centre d'atenció el deure suprem de l'home d'assolir la plenitud. L'ensenyança d'una realitat única (Brahma) ha estat un dels punts cabdals de la tradició hinduista des dels temps dels Veda fins avui.

Aquesta ensenyança es basa en la idea que la condició humana no només està intrínsecament relacionada amb el seu entorn natural, sinó que també té la potencialitat de transcendir l'ordre natural. El principi espiritual que hi ha en tot ésser viu (*atman*) és una petjada del Brahma omnipresent. El jo humà ha de reconèixer aquest principi espiritual i

orientar-se cap a l'alliberament. Aquest sentit d'unitat és l'arrel de la no-violència i genera valors com ara la reconciliació i la compassió.

Al mateix temps, una societat que parteix de la creença que hi ha una única realitat fonamental no pot inclinar-se vers les possessions mundanes ni vers els plaers temporals. Ha de potenciar els ponts de diàleg i d'entesa entre cultures, pobles i religions.

Basant-se en aquests principis, la tradició hinduista ofereix un codi de comportament complex, que apunta vers el creixement interior de l'individu orientat vers el seu alliberament i posterior unió amb l'absolut. El seu codi ètic es resumeix en les vint prohibicions (*yamas*) i observances (*niyamas*) ja presents als llibres dels Veda i glossades al llarg de tota la literatura sagrada hinduista. Constitueixen la base del comportament de tots els membres de la societat (inclosos els no hindús) i la base per a tots aquells que volen arribar a l'alliberament interior.

La tradició hinduista subratlla la generositat o *dana* com un dels actes que ajuden el creient a assolir una plenitud i que contribueixen a la millora de la societat i al progrés material i espiritual del proïme. El pensament de Mahatma Gandhi va influir en la comprensió d'aquest concepte en el context del món contemporani, en subratllar la seva importància com a contribució generosa per part del creient hinduista amb vista al benestar del seu proïme i de la societat en general, sigui mitjançant l'ajut a les persones més necessitades, amb la donació de béns materials o amb la dedicació del propi temps i esforç a l'assoliment d'un bé comú per a la societat en l'àmbit de l'educació, la salut i el desenvolupament integral dels nuclis humans.

La doctrina i la pràctica de la no-violència (*ahimsa*) és un altre concepte hindú desenvolupat per Gandhi amb una notable repercussió social. Segons aquest principi, allò que uneix és més fort que allò que separa, perquè tot prové de Brahma, tot és sostingut per Brahma i tot torna a Brahma. Gandhi es va inspirar en aquest principi de la no-vio-

lència amb vista a assolir la independència de l'Índia del colonialisme britànic.

3.2.2. Tradició budista

El budisme presenta també una gran heterogeneïtat pel que fa a la seva implantació a Catalunya. Va néixer en el context filosòfic i cultural de l'hinduisme al subcontinent indi en el segle VI aC, al voltant de la figura i els ensenyaments de Siddharta Gautama, conegut com l'*Il·luminat* o Buda, qui va predicar durant aproximadament quaranta-cinc anys d'existència amb les seves paraules i el seu exemple. Buda proposava un camí d'alliberament més enllà dels sacrificis i rituals, que se centrava en el creixement interior i el despulament de les coses materials i els desigs, entesos com a font de patiment.

La doctrina de Buda no es va pronunciar mai sobre l'existència o no de les divinitats, i no cau en l'especulació filosòfica. El conjunt de les seves prèdiques, recollides en l'obra anomenada *Tripitaka*, insisteix en el seguiment de cinc preceptes fonamentals que orienten els fidels en la vida quotidiana, amb l'obligació d'abstenir-se de privar els éssers vivents de la vida, de prendre coses que no són pròpies, de qualsevol mena d'activitat sexual incorrecta, de dir mentides i de prendre productes que puguin intoxicar el propi cos.

Al llarg del desenvolupament històric del budisme mitjançant diverses branques i en regions geogràfiques diferents, el pensament budista ha anat experimentant una síntesi amb diverses tradicions religioses d'Àsia.

En el budisme, la virtut fonamental és la compassió (*karuna*). Mitjançant un aprofundiment de la consciència, s'assoleix l'acceptació i, mitjançant l'acceptació, s'assoleix la generositat d'esperit i l'energia necessària per realitzar l'obra que la compassió exigeix a cada ésser humà. Aquest valor budista també va anar adquirint un caire social, on la generositat i l'interès per l'altre assumeixen una gran importància. El principi del *dana*

o generositat hi ocupa un lloc preeminent, com una de les deu pràctiques necessàries per aconseguir la il·luminació, junt amb el servei als altres i el tractament just de les persones. Tot això contribueix a l'assoliment de l'ideal budista del benestar social.

L'aportació dels creients budistes a favor d'una societat més justa es fa particularment evident amb el moviment anomenat *budisme compromès*, que promulga el creixement interior dels fidels i posa l'accent en les pràctiques de compassió i de generositat envers els altres mitjançant l'educació, l'ajut material i la cura del medi ambient.

3.2.3. Tradició taoista

Encara que poc institucionalitzat i estès sobretot en l'àmbit privat, el taoisme es troba també present entre les tradicions religioses implantades a Catalunya, particularment entre la població d'origen xinès. Constitueix una de les *tres vies* de la tradició religiosa xinesa, junt amb el confucianisme i el budisme.

Aquest sistema filosòfic va néixer a la Xina al voltant del segle IV aC i es basa en l'obra del savi Lao Tse anomenada *Daodejing* («El llibre del camí i la seva virtut»). El pensament taoista, que ha viscut una rica evolució, se centra en la natura, en la relació harmoniosa entre la humanitat i el cosmos, i en l'assoliment de la salut i la longevitat mitjançant la purificació interior i exterior.

L'ètica taoista fa èmfasi en la relació entre l'obrar moralment recte i el benestar físic i espiritual de la persona. La virtut va lligada a la longevitat, raó per la qual els mestres taoistes són vistos com a persones que han perfeccionat les qualitats morals i gaudeixen d'una vida llarga. El comportament ètic del taoista va lligat a les anomenades *tres joies del Dao*, que són la moderació, la compassió i la humilitat, i que fonamenten una ètica social que implica l'eliminació dels desigs egoistes i l'assoliment de l'harmonia, particularment amb l'entorn natural.

La tradició taoista ha contribuït particularment al desenvolupament de la sensibilitat ecologista i feminista, i ha donat un valor especial a la figura femenina com a element clau del creixement humà i espiritual.

3.2.4. Tradició jueva

La història de la cultura occidental i, en concret, de la cultura catalana està lligada al desenvolupament del judaisme. A diferència del que succeeix amb altres tradicions religioses, que tot just ara comencen a formar part del nostre món cultural, el judaisme no sols hi és des de sempre, sinó que ha contribuït notablement a forjar la nostra història. En aquest sentit, podem dir que el judaisme és una forma de vida on no es manifesta una divisió entre l'esfera religiosa i la personal.

El judaisme presenta diverses tendències, que se solen anomenar *ortodoxa*, *conservadora* i *reformada*. Totes tres troben les seves arrels en la figura d'Abraham (vers l'any 2000 aC), pare del poble jueu, i Moisès (vers l'any 1200 aC), receptor i transmissor de la llei jueva.

La tradició jueva dona un particular relleu a la Torà com a llei escrita, i a la Mixnà i el Talmud com a recopilacions de la tradició oral. De la Torà i el Talmud se'n deriven un total de sis-cents tretze preceptes (*mitsvot*), que són els que tot jueu ortodox ha de complir en la seva vida de cada dia. La interpretació d'aquestes escriptures dins del món jueu és, però, diversa i plural, i ha acompanyat el poble jueu en la seva vida de diàspora durant molts segles. Tanmateix, sempre ha tingut un caràcter profundament ètic.

En el judaisme s'afirma que a tot ésser humà li és inherent una dignitat inalienable, amb la convicció que Déu vol que els éssers humans participin de la seva obra en la mesura que estan dotats de la semblança amb Déu, que els impel·leix a preocupar-se pel benestar dels altres, però amb la llibertat de poder respondre o no a aquesta crida a la coresponsabilitat. Dins del judaisme, tota persona simbolitza Déu i per això mereix el nostre amor i la nostra consideració.

D'aquí sorgeix el compromís i el deure de donar a les persones l'oportunitat de desenvolupar la seva humanitat mitjançant el respecte, l'honor, les facilitats per a l'educació, el gaudi del temps lliure, l'oportunitat de treballar i de rebre una compensació, d'adquirir una propietat, de fundar una família i de moltes altres coses.

L'aportació del judaisme en l'àmbit social es pot trobar en l'estructuració històrica de les comunitats jueves al voltant de l'exercici de la caritat (*tsedakah*), que, a causa de la situació de diàspora de moltes comunitats, ha portat a una estreta relació entre jueus rics i pobres. El respecte i l'ajut als més pobres s'entén, no sols com un exercici pal·liatiu amb vista a promoure la independència econòmica dels més necessitats, sinó també com la necessitat d'aprofundir en un esperit compassiu, generós i inspirat en la solidaritat comunitària. Aquest esperit va motivar la creació de diverses iniciatives socials, com orfenats, hospitals i centres educatius. Al mateix temps va inspirar la cohesió social, que ha permès a moltes comunitats jueves, com ara els Hassidim, de sobreviure a situacions de persecució i de pobresa.

Tot i que els prejudicis històrics i diverses tendències ideològiques van construir una imatge del poble jueu lligat a la cobejança, bona part del poble jueu s'ha vist sotmès històricament a les persecucions, la discriminació i la segregació. Això fa que la seva presència pública sigui d'una summa discreció, i que la seva acció social passi sovint desapercibuda. Tot i això, la seva aportació al desenvolupament social i a diverses àrees de la cultura resta com a testimoni notable d'una tradició religiosa molt coherent amb les seves arrels. Més enllà del seu desenvolupament històric concret, però, el valor de la seva aportació rau en l'establiment dels principis de la dignitat de la persona, principis que han influït de forma molt significativa en la construcció de les societats obertes.

3.2.5. Tradició cristiana

El cristianisme és la tradició religiosa històricament més arrelada al continent europeu i, en concret, a les terres catalanes. La història de Catalunya s'ha vist amarada i influenciada per aquesta tradició religiosa fins al punt que la seva geografia, el seu art i la seva literatura evolucionen molt propers al desenvolupament cultural del cristianisme.

El cristianisme neix al voltant de la figura històrica de Jesús de Natzaret i els seus deixebles, que van viure i morir als inicis del segle i. Els ensenyaments de Jesús, així com la seva vida i el seu significat, es troben recollits als quatre Evangelis, els quals, juntament amb els textos que comenten l'experiència i la història dels primers cristians, conformen el Nou Testament.

Al llarg de la seva expansió geogràfica i temporal, el cristianisme ha conegut diverses divisions degudes a diferències doctrinals, culturals i/o polítiques. Trobem així el conjunt de les diverses esglésies orientals (les esglésies ortodoxes), les diverses confessions protestants i l'Església catòlica. Totes elles estan representades al territori català mitjançant creients pertanyents a les comunitats cristianes específiques.

Per al cristianisme, el fet de viure una vida bona o de fer el bé no és simplement una manera de guanyar-se l'aprovació divina. Un dels principis cabdals del cristianisme és que Déu estima les persones de forma incondicional, tal com són. Aquest amor de Déu (*agapé*) es manifesta i demostra mitjançant la vida, la mort i la resurrecció de Jesús, que els cristians confessen com a fill de Déu, enviat al món com a exemple i com a redemptor.

La vida, mort i resurrecció de Jesús sobrepasa la condició humana que, segons la tradició cristiana, havia caigut de la condició de relació harmoniosa amb Déu a l'estat de pecat d'allunyament de Déu i d'ignorància. Un cop els éssers humans reconeixen l'amor que Déu els té, poden respondre-hi amb gratitud i aleshores obrar segons la voluntat de Déu, que es manifesta en els seus manaments (comuns amb la tradició jueva) i

en la doctrina i l'exemple de Jesús. Aquesta experiència de l'amor de Déu en les seves vides impel·leix els cristians a estimar Déu i el seu proïsme i a realitzar obres de caritat que posen de manifest tant la virtut del cristià com el do diví que obra en tot creient.

La importància del reconeixement personal de l'amor de Déu es manifesta de maneres diferents en les diverses confessions cristianes. Algunes posen l'accent en la comprensió personal de la paraula de Déu (la Bíblia, i en particular el Nou Testament, com passa en moltes confessions protestants), mentre que d'altres posen l'accent en la guia de la tradició de l'Església al llarg de la història, com passa en l'Església catòlica i les esglésies orientals. En essència, però, totes les confessions cristianes accepten el principi d'estimar el proïsme com a un mateix, i que aquest amor no és fruit d'un esforç personal, sinó d'un do que ve de Déu.

El cristianisme oriental, que es va desenvolupar particularment en molts països de l'Orient Mitjà i a Europa de l'Est, subratlla de forma particular l'aspecte litúrgic de la vida del cristià com a model de l'ideal de vida sobrenatural de tot creient que, a la vegada, transforma aquest món. La tasca educativa i caritativa portada a terme pels monestirs i les institucions ortodoxes, així com la seva aportació al desenvolupament de l'art, són un exemple clar de la contribució d'aquesta tradició cristiana en l'àmbit social.

El catolicisme, la tradició cristiana que ha conegut una expansió més significativa, subratlla la importància tant de la vida sacramental (és a dir, la participació en la celebració dels sagraments) com de la conducta moral del creient que es manifesta en les bones obres i en l'acció social a favor d'una societat més justa. El desenvolupament de diversos ordes religiosos i de nombroses iniciatives socials és testimoni de la implicació social d'aquesta branca del cristianisme.

El protestantisme, que es desenvolupa a partir del segle XVI al voltant de Martí Luter (1483-1546), Joan Calví (1509-1564) i Ulrich Zwin-

gli (1484-1531), constitueix la tendència més plural de la tradició cristiana. A partir del primer protestantisme es varen desenvolupar diverses tendències que subratllen aspectes diversos de la vida del cristià, com la centralitat de la Bíblia i de la vida interior i moral. Al llarg de la història del protestantisme abunden els exemples d'iniciatives de caire social. El protestantisme radical o anabaptisme subratlla la importància de la vida comunitària i la solidaritat que comporta com a elements essencials de la vida del cristià. John Wesley (1703-1791) i el metodisme proposen una reforma social basada en accions socials, entre les quals trobem les arrels del moviment per a l'abolició de l'esclavitud. L'acció social portada a terme per l'Exèrcit de Salvació, fundat per William Booth (1829-1912), cerca d'oferir una resposta concreta a la pobresa i a la ignorància. En general, cal recordar la contribució del protestantisme a favor de l'alfabetització i de l'educació, així com la promoció d'una ètica del treball basada en l'austeritat i l'ús equilibrat dels béns materials.

3.2.6. Tradició islàmica

La presència de comunitats islàmiques al territori català és avui molt significativa i recull persones de provinences molt diverses, així com són diverses les característiques dels musulmans arreu del món. La presència dels creients d'aquesta tradició religiosa va començar a fer-se palesa vers els anys seixanta i no ha deixat de créixer, per la qual cosa avui inspira diverses entitats i grups sovint molt actius en la vida social i econòmica.

L'islam sorgeix al voltant de la figura de Muhàmmad, que va néixer cap a l'any 570 dC a la Meca i que va transmetre les revelacions divines que va rebre mitjançant l'àngel Gabriel, centrades en la submissió a un únic déu, Al·là, en oposició a la tradició politeïsta pròpia de les tribus àrabs de l'època. Al mateix temps, Muhàmmad va constituir una comunitat de creients, l'*umma*, amb una clara orientació social que va capgirar el poder de les oligarquies locals del seu temps. Així, l'islam i la fe islàmica es van

convertir en una religió i en una civilització, i també en una comunitat, l'umma, amb vocació d'esdevenir universal. La seva influència cultural i religiosa avui és evident, i constitueix la segona religió en nombre de fidels al món, entre els quals un 20% són d'origen àrab.

El text cabdal i primera font d'ensenyament i inspiració a l'islam és l'Alcorà, considerat com la revelació que arriba al profeta Muhàmmad gradualment. La segona font textual (ciència dels hadits) és la tradició recollida i transmesa per companys i companyes de Muhàmmad, que varen ser testimonis de dites i fets del profeta i que posaren per escrit.

Segons l'islam, l'ordre còsmic que regeix l'univers és la *xaria* o *llei divina*. Però aquest concepte de *llei divina* no es pot confondre amb les normes i lleis humanes inspirades en les diverses escoles tradicionals de jurisprudència islàmica (*fiqh*).

Darrera d'aquesta diversitat, l'ètica islàmica presenta uns principis comuns fonamentats en l'Alcorà, on l'exhortació a obrar amb justícia (*'adl, qist, mizan*) pren un relleu particular.

El principi del delme (*zakat*) i la pràctica de la generositat es troben a la base de la projecció social de la tradició islàmica en tant que acció que transcendeix l'obligació religiosa personal i contribueix al benestar social de la comunitat de fidels i no fidels. L'interès pel benestar social també es va anar traduint en la lluita contra l'esclavatge, la pobresa i la ignorància, com es reflecteix en les iniciatives socials de la història de la civilització islàmica. Al llarg de l'expansió de l'islam, però, aquest principi es va veure sovint debilitat a favor de la defensa de l'autoritat i la seva legitimació. Tot i això, la pràctica de la justícia social i de la solidaritat es va mantenir en les capes populars, com ara en les nombroses confraries sufís esteses per tots els països islàmics.

A partir del segle XIX, diversos intel·lectuals i activistes musulmans van tornar a subratllar la importància de la justícia i de l'acció social i van proposar reformes socials substancials als seus països d'origen. Aquests

moviments de renovació van anar donant peu a nombroses iniciatives culturals i socials independents o de caire polític que contribueixen al capital social tant dels països de majoria islàmica com dels països amb presència d'immigrants provinents del món islàmic. L'acció d'aquestes iniciatives també arriba als grups islàmics estesos als països sense una tradició islàmica històrica, com ara els grups d'immigrants.

3.2.7. Tradició sikh

La presència de la tradició religiosa dels sikhs a Catalunya és molt recent i té lloc com a conseqüència de l'arribada d'immigrants procedents del nord de l'Índia. El terme *sikh* significa "alumne, aprenent". De fet, els sikhs són deixebles del guru Nanak Dev Ji, fundador del corrent religiós que va aparèixer a la regió índia del Panjab en el segle xv.

La doctrina dels sikhs va ser fixada per un conjunt de deu profetes o gurus, que van viure entre el segle xv i començaments del segle XVIII, entre els quals destaca el guru Nanak Dev Ji (1469-1539), considerat el fundador de la religió sikh. Educat en la tradició hinduista en l'actual Pakistan, i testimoni de les tensions existents entre hinduistes i musulmans a la seva regió, va viure una profunda experiència espiritual on va rebre la revelació divina de l'únic Déu, anomenada *Mul Mantra*. Així, Nanak Dev Ji va iniciar la tasca de difusió del missatge que va rebre de Déu, i durant catorze anys va viatjar per bona part d'Àsia, des de Sri Lanka fins al Tibet, i des de la Meca fins a Dakka, sense trobar grans enemics. Per això, els seus seguidors diuen d'ell que ha estat l'únic profeta de la història que no ha hagut de fer front a cap mena d'oposició violenta. Nanak va ser succeït per deu gurus, els quals van anar definint i propagant la religió sikh. Els sikhs creuen que tots deu gurus estaven inspirats per un mateix esperit d'origen diví, anomenat *Shabad Guru*.

Després de la mort del darrer guru l'any 1708, la referència d'autoritat suprema la constitueix el Guru Granth Sahib, el llibre sagrat dels sikhs,

considerat també com un guru (“guia”) etern i infal·lible de la comunitat sikh. Constitueix bàsicament un conjunt d’himnes i pregàries, obra dels deu gurus. Aquest text sagrat no és únicament de caràcter doctrinal, sinó que també és una guia de meditació: segons la creença dels sikhs, la repetició dels versets escrits en aquest estil produeix una vibració que introdueix els fidels en l’estat de meditació.

La fe dels sikhs es basa en la creença en un déu únic, creador de tot allò que existeix a l’univers. Aquest déu pot ser designat amb una infinitat de noms, els més freqüents dels quals són Waheguru (“saviesa indescriptible”) i Sanam (“identitat veritable”). És també un déu sense imatge possible, perquè els sikhs neguen la possibilitat que l’home pugui conèixer i representar la fisonomia divina. Consideren l’existència humana com a darrer estadi d’un cicle de reencarnacions, del qual el creient es pot alliberar comportant-se d’una manera correcta mitjançant el Jiwan Mukta o “unió amb Déu”. Creuen que es pot assolir la unió amb Déu en una sola vida, independentment de quin hagi estat el comportament durant les vides anteriors, sempre que s’observi un comportament adient a la doctrina sikh.

Aquest comportament correcte constitueix la base dels principis ètics del sikhisme, que es poden resumir en tres. En primer lloc, cal que l’individu abandoni el seu ego i centri tots els seus pensaments en Déu (Naam Japna), de tal manera que les virtuts divines acabin reflectint-se en el seu propi comportament. En segon lloc, cal que segueixi les pràctiques religioses pròpies de la tradició sikh, que es comporti d’una manera honrada (Dharam di Kirat Karni) i que insisteixi en la necessitat de realitzar un treball lícit amb vista a guanyar-se la subsistència. En darrer lloc, ha d’adoptar una bona conducta, respectuosa amb les normes establertes pel Guru Granth Sahib.

En aquest sentit, cal remarcar que el sikhisme veu el món material no com una il·lusió a la qual cal prestar la menor atenció possible, sinó com

a quelcom real, on també és possible copsar la presència de Déu i obrar segons els seus preceptes. Així, el sikhisme sosté que totes les persones formen part d'una comunitat universal (Vand Ke Chakna), raó per la qual tenen l'obligació de compartir els fruits del seu treball amb els altres, particularment amb aquells que troben més necessitats. Aquesta voluntat es manifesta particularment cedint el deu per cent dels ingressos propis a la comunitat, i mitjançant la pràctica del *langar*, o elaboració comunitària d'un àpat que posteriorment consumeix no només la comunitat aplegada, sinó també tot aquell que vulgui afegir-s'hi, independentment de la seva religió, origen o condició social.

Aquest principi d'igualtat ha promogut al llarg de la història del sikhisme una filosofia igualitària. En l'origen, fou pioner en l'alliberament de les vídues de la culpabilització per la defunció del marit. En l'actualitat, la igualtat es manifesta en el tracte igualitari entre homes i dones (ambdós poden arribar a exercir les funcions religioses) i el rebuig de tot tipus de castes o discriminació per motius de raça o de classes socials. També es reflecteix en les pregàries que els sikhs adrecen diàriament, no sols a la comunitat pròpia sinó a tothom, independentment de la pertinença religiosa.

Actualment es calcula que el nombre de sikhs voreja els vint-i-set milions de fidels, la majoria dels quals viuen a l'estat del Panjab a l'Índia. La presència de comunitats sikhs arreu del món es caracteritza pel seu caràcter comunitari i socialment actiu.

3.2.8. Tradició bahá'í

La Fe bahá'í és una religió que neix a Pèrsia en el segle XIX, fundada per Mírzá Husayn-Alí (1817-1892), conegut pels seus seguidors com Bahá'u'lláh ("la glòria de Déu"), considerat el darrer missatger o profeta. Contràriament a altres religions que defensen la pròpia fe com a única religió veritable, els membres de la Fe bahá'í subratllen en canvi la unitat

bàsica de totes les religions, en afirmar que és l'home qui, al llarg de la història, ha donat a Déu noms diferents. Així, els bahá'ís reconeixen com a profetes o manifestacions de Déu tant Abraham i Moisès com Buda, Zoroastre, Jesús o Mahoma.

La història de la religió bahá'í està lligada a un moviment precedent, el babisme, nascut a Pèrsia al voltant de Mírzá Alí Muhàmmad (1819-1850), més conegut amb el sobrenom de Báb (“la porta”), el qual es va proclamar encarregat de preparar l'arribada del proper missatger de Déu. A causa d'això, ell i els seus seguidors van ser perseguits per part del clergat musulmà dominant a Pèrsia, fins que finalment el va executar públicament.

Bahá'u'lláh, que provenia d'una acomodada família de Teheran, es va fer seguidor del moviment babí l'any 1844 i es va dedicar al servei dels pobres. Va ser arrestat i desterrat a Bagdad junt amb la seva esposa i els seus tres fills. Durant l'exili va començar a viure una profunda experiència espiritual, fins al punt que, l'any 1863, va proclamar que ell era la manifestació de Déu que havia estat anunciat pel Báb. A partir d'aquest moment es va dedicar a la difusió de la Fe bahá'í, i va escriure el llibre de les lleis bahá'ís, anomenat *Kitab-i-Aqdas*, “El Llibre més Sagrat”. Al moment de la seva mort hi havia aproximadament cinquanta mil bahá'ís en diversos països de l'Orient Mitjà. Abans de morir, Bahá'u'lláh va nomenar el seu fill gran, Abbás Effendi (1844-1921), successor, considerat per molts com a intèrpret autoritzat de la doctrina del seu pare i propagador de la Fe bahá'í per Europa i Amèrica.

A més de les pràctiques religioses pròpies d'aquesta tradició, l'ètica bahá'í promou l'esforç personal en bé del servei dels altres i afirma que les obres en bé de la humanitat tenen el mateix valor que la pregària i la lloança davant Déu. D'aquí el compromís dels fidels bahá'ís en el desenvolupament social dels pobles, mitjançant la creació d'escoles, de clíniques i centres de formació agrícola. L'any 1983, aquest compromís social es

va veure augmentat quan la Casa Universal de Justícia Bahá'í (institució legislativa suprema del moviment) va encoratjar els fidels a promoure iniciatives coherents amb la seva fe amb vista a afavorir el desenvolupament social i econòmic de les regions on eren. Això va fer que, l'any 1987, es passés de 129 a 1.482 organitzacions altruistes bahá'ís reconegudes, nombre que creix encara avui.

Actualment, la Fe bahá'í compta amb més de cinc milions de seguidors en més de dos-cents trenta països de tots els continents, amb un fort compromís de caire social. Són presents a Catalunya des de fa uns seixanta anys, amb centres administratius a Girona, Barcelona, Terrassa, Reus i Tarragona. Els recursos limitats de la comunitat bahá'í de Catalunya no han estat un impediment perquè aquests últims anys s'emprenguin diferents accions socials destinades a tothom. En coherència amb les seves creences, els bahá'ís treballen al mateix temps en la transformació de la persona i la millora de la societat. Amb diferents programes globals desenvolupats en barris i dirigits tant a adults com a nens i joves, els bahá'ís treballen en la capacitació per a la transformació social i personal, amb la promoció de coneixements i habilitats socials, i en el desenvolupament de l'enteniment de la realitat espiritual. Així, poden actuar com a recursos humans eficaços per a la transformació personal i social. Aquest aprenentatge continu i col·lectiu pren la forma de cercles d'estudi interactius que desemboquen en accions concretes a petita escala de servei comunitari en diferents localitats de Catalunya.

4. L'EXPLICITACIÓ DE L'APORTACIÓ SOCIAL DE LES TRADICIONS RELIGIOSES

La presentació que hem ofert del valor de les principals tradicions religioses com a capital social permet comprendre millor els principis i valors que sosté i promou cada religió. Aquests valors es fan encara més explícits a partir dels set àmbits que especifiquem a continuació: el cultural, l'econòmic, l'educatiu, la salut, la immigració, el diàleg ecumènic i interreligiós, i l'àmbit espiritual.

4.1. Àmbit de les arts

Totes les tradicions religioses van lligades a una cultura específica i a un moment històric determinat, i adquireixen així un caràcter immanent que es palesa en diversos aspectes de les arts, com ara la literatura, l'arquitectura, l'art i la música.

La literatura religiosa té un caràcter narratiu que pretén explicar el sentit de les coses d'acord amb els principis transcendents de cada religió, però en un llenguatge accessible. D'aquí que les grans obres de la literatura religiosa (com per exemple la Bíblia, l'Alcorà o el Bhagavad-Gita, entre d'altres) constitueixin un llegat literari que supera el seu significat religiós i que ha anat penetrant les diverses cultures fins al punt de constituir referents que, de vegades, afecten directament la manera com una cultura s'expressa. Les narracions de les grans tradicions religioses han marcat també el desenvolupament de la literatura i la llengua dels pobles, i han ofert els esquemes de narracions que, amb el temps, s'han convertit en formes d'entendre la naturalesa humana en la seva riquesa i complexitat. L'aportació de la literatura religiosa, doncs, supera el caràcter pedagògic dels seus orígens per convertir-se en una expressió de la capacitat humana de donar sentit a la pròpia existència, per constituir un instrument de la possibilitat humana d'expressar-se mitjançant les paraules i les narracions.

Els espais religiosos i la representació artística també formen part de l'aportació cultural de les diverses tradicions religioses. Al llarg de la història, les religions s'han valgut de l'arquitectura i de l'art per proporcionar una atmosfera propícia per al culte i per representar les realitats transcendents pròpies de cada religió. Dintre de cada religió, l'arquitectura i l'art adquireixen també una caràcter pedagògic, ja que pretenen transmetre formes particulars d'entendre tant l'ésser humà com la seva relació amb el transcendent. Gràcies al patrocini de les institucions religioses al llarg de la història, l'art i l'arquitectura han pogut arribar a un desenvolupament sublim, i han atret l'admiració fins i tot d'aquells que no s'adhereixen a cap confessió. En aquest sentit, l'art i l'arquitectura constitueixen un recordatori de la capacitat humana de representar i recrear el seu entorn, de crear objectes plens de bellesa i de representar realitats amb significats que van més enllà de la pura descripció i/o imitació. Constitueixen així memorials històrics de la cultura religiosa i de la capacitat humana d'ordenar i embellir el seu entorn.

L'aportació cultural de les diverses tradicions religioses també es fa palesa mitjançant la música. La música ha format una part primordial dels actes de culte de les diverses religions i ha acompanyat les celebracions litúrgiques tant en el vessant vocal com en l'instrumental. El bagatge de la música religiosa s'estén també als moments més importants de la vida humana, com ara els naixements, els casaments i la mort. Sovint aquestes tradicions musicals han integrat i s'han vist influïdes per ritmes i formes populars que, amb el pas del temps, han adquirit un caràcter no confessional i han donat peu a melodies i cants que avui reconeixem com a part del llegat cultural de la humanitat, més enllà de la tradició religiosa de la qual provenen.

Com altres dimensions de la creativitat humana, la música és un intent d'expressió de sentiments i realitats que van més enllà de les realitats racionals. Intenta glossar el sentit de les coses superant el seu significat pràctic,

de manera que crea una atmosfera que penetra els sentits i mou els sentiments. En el cas de la música religiosa, les melodies i els cants ens recorden la possibilitat humana d'anar més enllà dels afers quotidians i superar l'àmbit de la confessionalitat. Al mateix temps, la música de les diverses religions construeix un pont per introduir-nos als sentiments propis, no només d'una religió específica, sinó també d'una cultura particular.

Sigui en la seva manifestació literària, plàstica i/o musical, les diverses tradicions religioses han aportat i aporten un apropament a la realitat que va més enllà del seu valor històric, capaç d'eleva els sentits i l'intel·lecte humans per sobre dels seus límits perceptibles amb l'aportació d'espais, imatges i sons que ens recorden la riquesa creativa de l'ésser humà dins un àmbit que invita a l'ordre i a l'educació dels sentiments.

4.2. Àmbit econòmic

La relació de les diverses tradicions religioses amb l'àmbit econòmic és polivalent. Per un costat, per a la gran majoria de les religions, els béns materials representen un obstacle, ja que sovint distreuen els creients de l'horitzó transcendent vers el qual apunten els seus ideals. Per altra banda, la condició humana i les seves necessitats contingents impliquen un ús mesurat dels recursos materials amb vista a poder sobreviure i poder desenvolupar els ideals de societat i comunitat inherents a cada tradició religiosa.

Totes les religions coincideixen, però, en un ús moderat dels béns materials i en la convicció que, sense uns mitjans mínims per a la supervivència material, l'assoliment dels valors que proposen resulta inviable.

A partir d'aquest principi, i d'acord amb el context cultural en el qual s'ha desenvolupat cada religió, les religions animen els seus creients a promoure una economia solidària que vetlla per la supervivència dels més desfavorits i on els guanys materials dels uns redunden en bé de la subsistència dels altres.

Al mateix temps, les religions insisteixen en la compartició dels béns materials com a exercici interior que educa la persona en la cura del seu proïsme i l'ajuda a utilitzar amb mesura els recursos econòmics, de manera que s'estableix un tipus de coresponsabilitat.

Aquests principis s'han explicitat dins les diverses tradicions religioses de forma plural i amb variants al llarg de la seva història, però en el seu conjunt han anat generant una ètica econòmica de comunió i una valoració progressiva del treball com a part de l'aportació dels creients a la societat i com a didàctica de l'ús moderat dels ingressos, on els guanys materials es troben sotmesos als valors humans i espirituals.

Els principis econòmics que presenta la tradició hinduista han sofert diverses variacions durant el llarg recorregut d'aquesta religió, però en general la visió dels hinduistes sobre l'economia i el poder econòmic s'ha centrat en una economia comunitària molt específica. El fonament econòmic de l'hinduisme contemporani el va desenvolupar sobretot Mahatma Gandhi al voltant del principi del *swaraj* o autosuficiència, en oposició al consumisme i la discriminació de classes present en algunes regions de l'Índia. Aquest principi també s'aplica a la innovació tecnològica humanitzadora i a l'oposició a la tecnocràcia.

En aquesta línia, per a la tradició budista en general, el desig humà de posseir i dominar constitueix un obstacle per a l'assoliment d'un ús moderat de les coses materials. Mentre s'accepta aquesta dimensió de la naturalesa humana, el budisme subratlla també la capacitat humana d'anhelar un creixement personal que va més enllà dels béns materials i que impulsa a actuar amb bondat. El coneixement d'un mateix i del valor real de les coses materials, que s'obtenen mitjançant la disciplina i els actes de generositat, adquireix un valor primordial. La fita rau, doncs, en l'harmonització dels interessos i desigs propis amb el bé de la societat a partir de la compassió i els actes de generositat. Aquesta perspectiva porta a una comprensió de l'economia, no com a abundància de béns materials

o com a submissió a les lleis de l'oferta i la demanda, sinó com a ús moderat dels béns a favor d'un benestar sobri i equilibrat que vetlli pel bé de les comunitats humanes i de l'entorn natural.

Segons la perspectiva taoista, que segueix el principi de la «no-acció» (*wu wei*), l'acció econòmica respon, no a la gestió de l'Estat en si mateix, sinó a la llibertat individual que cerca l'harmonia entre el món espiritual i el món material. La responsabilitat de l'Estat pel que fa a la gestió econòmica rau en la formulació i aplicació de lleis que facin desaparèixer la corrupció i la immoralitat, amb l'objectiu de promoure una major responsabilitat per part del ciutadà a favor d'una harmonia entre els mercats i la recerca de la felicitat. Es tracta d'una perspectiva econòmica que va acompanyada d'una vida simple i harmoniosa.

La Torà, el llibre sagrat del judaisme, ofereix nombroses prescripcions relacionades amb l'ètica econòmica, entre les quals destaca la celebració de l'Any Jubilar com a fita temporal per al perdó dels deutes i la redistribució dels recursos materials. També hi trobem una valoració del treball com a forma de subsistència. La tradició jueva no presenta cap prohibició pel que fa a l'acumulació de béns, però sí que subratlla el deure d'assistir els més necessitats i la responsabilitat dels més rics d'ajudar amb els seus recursos les comunitats a les quals pertanyen. En aquest sentit, al llarg de la seva història, el judaisme ha desenvolupat una rica reflexió sobre la convivència, la relació responsable entre rics i pobres i la necessitat de promoure la capacitació individual per trobar els mitjans de subsistència. Aquesta dimensió comunitària ha trobat la seva expressió més característica en el comunitarisme (*kibutz*), que es va imposar amb motiu de la creació de l'estat d'Israel, amb vista a assolir un desenvolupament cooperativista. Tot i que la seva inspiració formal és de caire secular, els kibutz més importants avui a Israel són de caire religiós.

El cristianisme és la religió que ha tingut més relació amb el desenvolupament dels sistemes econòmics contemporanis, no perquè la doctrina

de les seves diverses tradicions l'afavoreixin explícitament, sinó perquè el desenvolupament d'aquests sistemes s'ha efectuat en un context culturalment cristià. Tot i així, avui dia les diverses tendències del cristianisme coincideixen en la valoració de l'ús mesurat dels capitals, la responsabilitat vers els més necessitats i la necessitat d'un desenvolupament econòmic d'acord amb els principis ètics.

La tradició ortodoxa no proposa una doctrina econòmica específica ja que considera la realitat humana a la llum de la seva vocació transcendent i sobrenatural. Tot i així, no han mancat autors ortodoxos que han proposat els principis basilars de l'apropament ortodox a l'economia, com ara el teòleg rus Sergei Bulgakov (1871-1944), que subratlla que ni el sistema comunista ni el capitalista satisfan la vocació humana de transcendència, i que només un veritable creixement espiritual és capaç de portar l'ésser humà cap a un ús raonable dels béns materials a favor del creixement humà i espiritual.

La tradició catòlica ha desenvolupat, dintre de la seva doctrina social, una actitud semblant, però accentuant el paper actiu per part del catòlic pel que fa a la lluita per la justícia social i per una ètica econòmica centrada en les persones i no en el capital, i ha insistit en la coresponsabilitat humana en la distribució justa de les oportunitats i de les riqueses. En aquest context, les iniciatives solidàries catòliques són abundants, i la proposta de sistemes econòmics alternatius no manquen, com ara l'anomenada *economia de comunió*, que planteja un creixement econòmic basat en iniciatives emprenedores marcades per una distribució justa dels ingressos i una retribució equànime del treball.

Històricament, el protestantisme ha defensat una ètica del treball i de sobrietat com a testimoni de la fe pròpia de cada creient, principis que han donat peu a diverses aproximacions a l'economia segons les diverses confessions protestants. Pren un particular relleu el moviment anomenat *Social Gospel* ("evangeli social"), que es va desenvolupar en l'àmbit anglo-

saxó al llarg del segle xx i que posa l'accent no només en la lluita contra la pobresa, sinó també en la defensa proactiva dels drets civils i la reforma social. Aquest esperit perdura en moltes comunitats protestants mitjançant la seva acció a favor de la justícia i d'un desenvolupament econòmic basat en la responsabilitat individual i social. Aquest moviment és també la conseqüència històrica de diverses iniciatives que, al llarg de la història del protestantisme, han posat l'accent en la importància de l'acció social del cristià, com afirma encara avui el metodisme. El protestantisme anabaptista, i en particular les confessions mennonites, promouen amb l'exemple de les seves comunitats un desenvolupament econòmic equitatiu i comunitari aliè als luxes, a l'acaparament de béns materials i a les diferències socials.

L'islam, al llarg del seu desenvolupament com a civilització, ha aprofundit els principis econòmics (*tabir al-mazil*) des de diverses perspectives. Al llarg de les últimes dècades s'ha anat construint una teoria econòmica basada principalment en els ensenyaments de l'Alcorà i la llei islàmica (*sunna*), amb l'objectiu de redescobrir els principis econòmics de l'islam i de les comunitats islàmiques. En aquest context, l'economia amb perspectiva islàmica insisteix en les connotacions altruistes de la gestió econòmica i la importància dels sistemes de redistribució econòmica de les riqueses propis de l'islam (*zakat o delme*). D'aquí ha nascut també la institucionalització de la banca islàmica, que, com a sistema de gestió bancari, cerca d'eliminar la usura i els interessos sobre els préstecs i promou les gestions a favor d'un ús apropiat dels recursos.

La tradició sikh, a partir de la seva ètica igualitària, ha estat històricament implicada en el desenvolupament econòmic de les regions on es troben les comunitats d'aquesta tradició religiosa, particularment a la zona del Panjab, on els models de negocis dels sikhs han estat objecte d'estudi com a exemple d'economia solidària, particularment en l'àmbit agrícola. Aquesta aproximació positiva veu el desenvolupament econòmic

a partir de la necessitat de guanyar-se la vida de forma honesta (exemple exercit pels mateixos deu gurus del sikhisme, que treballaven per la seva subsistència), així com de la percepció positiva que professa pel que fa a les realitats materials, que han de ser utilitzades en bé del creixement espiritual i del benestar social de la humanitat mitjançant l'esforç compartit i un esperit solidari. No es veu l'adquisició de béns materials per a la subsistència com un mal en si mateix, però condemna l'ús indegut d'aquests béns, sobretot si va en detriment d'altres persones, animals o plantes.

Per la seva banda, la tradició bahá'í concep el desenvolupament econòmic com un repte global que té com a propòsit afavorir el desenvolupament material i espiritual de tothom. En aquest sentit, sosté que la humanitat està experimentant una època de transformació descrita com el pas de la infantesa a la maduresa. La promoció del desenvolupament econòmic i social, realitzat mitjançant els esforços comuns dels fidels bahá'ís localment i globalment, no té com a objectiu el proselitisme, pràctica que aquesta tradició prohibeix. Cerca d'instaurar les estructures de maduresa en l'àmbit de la vida comunitària, tot promovent la justícia i el creixement interior mitjançant nombroses iniciatives coordinades per una organització central.

Encara que plurals, les visions de les tradicions religioses sobre l'economia i la gestió econòmica insisteixen en la importància de la justícia i en la centralitat de l'ésser humà per sobre dels béns materials i la cobejança. Insisteixen també –i sovint posen en pràctica– en un ús auster de les coses, a favor d'una llibertat interior que vetlla pels més desafavorits.

4.3. Àmbit educatiu

Les tradicions religioses han afavorit també l'educació, particularment la religiosa, com a forma de transmissió privilegiada dels valors i principis propis de cada religió, i com a vehicle per a l'aprofundiment del significat dels textos sagrats per a la vida de les persones i per a la realització

dels ideals socials als quals aspira cada religió. Consegüentment, aquest aprofundiment ha donat peu al coneixement d'altres àrees del saber com a formes de comprendre el món i la seva riquesa.

La relació entre les religions i el coneixement, junt amb la divulgació d'aquest coneixement dintre de les societats específiques, s'associa a la recerca de la saviesa entesa com una concepció del saber ordenat vers una comprensió més completa de les veritats que es tenen com a absolutes.

Al llarg del temps, les grans tradicions religioses han anat institucionalitzant els centres de formació, i han constituït així centres d'alfabetització i, posteriorment, institucions educatives centrades en àrees que van més enllà de la divulgació del coneixement purament espiritual. En algunes regions del món, aquests centres constitueixen l'única forma d'educació disponible. En la història d'Occident, aquestes institucions van donar peu a les escoles i, posteriorment, a les universitats, que gradualment van passar a formar part del teixit social civil.

Amb el procés d'industrialització i la consegüent transformació de les ciutats a causa de la immigració del camp als centres urbans, l'alfabetització i l'educació del jovent van adquirir una importància cabdal. L'acció de les institucions religioses amb vista a suplir aquesta necessitat va ser notable i va donar peu a una progressiva col·laboració entre l'autoritat civil i les entitats religioses que perdura fins avui.

Les diverses tradicions religioses en el context multicultural contemporani aporten també formes diverses i enriquidores pel que fa a la manera d'entendre el coneixement i l'educació. La tradició hinduista ha centrat l'educació dintre d'un context més aviat informal i personalitzat que té lloc dins de l'àmbit familiar o dins de les comunitats locals de creients, on les narracions didàctiques i, recentment, els recursos audiovisuals tenen un paper important. En aquest procés d'aprenentatge, la relació entre el mestre i el deixeble té una importància cabdal com un dels primers estadis de la vida del creient hinduista.

El budisme, ja des dels seus orígens, va desenvolupar tècniques pedagògiques emprades pel seu fundador, com l'ús de les analogies, l'abundància d'exemples didàctics, les narracions i els suports visuals. Els textos budistes subratllen la importància de les qualitats pedagògiques dels mestres, al mateix temps que emfatitzen el relleu de la meditació i l'autodisciplina com a part del procés d'aprenentatge. Si bé els monestirs budistes han tingut un paper molt important en l'alfabetització i l'educació del jovent als països de tradició budista, avui aquestes tècniques atrauen l'interès de la pedagogia mundialment.

L'educació és també un requisit formal dintre de la tradició jueva, que ha promulgat l'educació bàsica dels seus seguidors durant dos mil anys. Si bé aquesta formació ha estat substancialment religiosa, el desenvolupament històric de moltes comunitats jueves ha portat a la inserció d'una educació diversificada i de gran qualitat, que ha insistit en la importància de l'anàlisi contínua dels principis del coneixement i la seva relació amb el conjunt del coneixement tant humà com religiós.

El cristianisme ha contribuït de manera particular al desenvolupament de l'educació i de les institucions educatives a Europa. Des de les escoles monàstiques a les catedralícies, i posteriorment amb les universitats, el cristianisme ha col·laborat en la formació integral dels individus durant segles. En aquest procés va tenir un paper particularment important la reforma protestant, amb la propagació de l'alfabetització per a les persones de totes les classes socials. Va ser també en l'àmbit protestant on es va promoure de manera particular el coneixement científic universitari, independentment de la formació religiosa.

L'islam ha contribuït també de forma notable al desenvolupament històric de les institucions educatives, a partir del precepte de la recerca del coneixement ja present a l'Alcorà, en relació tant amb el creixement moral i social com amb el coneixement de l'ésser humà i de la naturalesa a la llum de la fe. La història dels països musulmans abunda en institucions

educatives en un àmbit bàsic, en l'àmbit de la formació religiosa, de la instrucció pública i de l'educació universitària.

El concepte d'educació (*vidiaa*) dins del sikhisme està lligat al text sagrat d'aquesta religió, el Guru Granth Sahib, que subratlla la importància del coneixement per poder distingir el bé del mal i la necessitat d'adquirir coneixements amb vista a ensenyar-los i així alliberar els altres de l'esclavatge de la ignorància. Entesa així, l'educació en l'àmbit sikh té un doble objectiu: l'assoliment de l'autorealització de l'individu amb tot el seu potencial i la promoció del benestar material i espiritual de les persones amb l'objectiu de renovar la humanitat mitjançant els valors més profunds, sota la guia d'un mestre (guru). Això ha portat les comunitats sikhs a promoure no només l'acció educativa en general (alfabetització i formació) d'homes i dones (fet excepcional a l'època en què es va consolidar el sikhisme), sinó també una educació personalitzada.

La Fe bahá'í, des dels seus començaments, ha donat una gran importància a l'educació, en particular de les dones i dels més pobres. Aquesta tradició religiosa subratlla la importància del desenvolupament espiritual, moral i social simultani com a element necessari amb vista a assolir la pau al món. Atesa l'expansió de la Fe bahá'í a l'Índia, Àfrica i Sud-amèrica, l'educació integral ha constituït un dels punts cabdals d'interès de les obres socials d'aquesta religió, mitjançant escoles i cursos de capacitació adaptats a les necessitats concretes de les diverses regions on tenen lloc, amb iniciatives educatives orientades vers la pau i la concòrdia entre tots els membres de la humanitat.

Sigui per la seva contribució pedagògica o per la seva empremta en el desenvolupament dels sistemes educatius, les tradicions religioses continuen aportant avui un bagatge significatiu a l'educació com a part dels drets bàsics de l'individu dintre de les societats obertes, sigui en la promoció de l'alfabetització, en la formació en valors de coresponsabilitat o en la comprensió de l'entorn natural i social.

4.4. Àmbit de la salut

Les diverses tradicions religioses presenten una diversitat d'apropaments a la realitat humana, i en particular al tema del sofriment, tant físic com moral. Totes les religions coincideixen, però, en diversos punts:

- Tot ésser humà experimenta el sofriment, la decadència física i la certesa de la mort.

- Es reconeix que la dimensió espiritual de la persona pot ajudar a donar sentit a aquest sofriment i pot contribuir al procés de guarició de la malaltia.

- Dins de totes les tradicions religioses hi trobem una actitud d'atenció i cura de les persones malaltes com a part dels valors ètics propis de cada religió.

Aquesta preocupació comuna pel dolor i la malaltia ha portat les diverses religions a desenvolupar iniciatives d'acollida, atenció i cura dels malalts, actituds que sovint han derivat en institucions que contribueixen a subvenir a les necessitats humanes en el camp de la salut i que formen una part significativa de l'aportació de les religions al capital social.

Les tradicions religioses d'origen oriental presenten una comprensió més holística de la salut, on els aspectes físics, mentals i espirituals es consideren com un tot, i on la cura del malalt té un caràcter més individual, amb la qual cosa es dóna relleu a les característiques vitals i espirituals de cada individu.

Així, l'hinduisme, a partir de la seva tradició mil·lenària, ha desenvolupat la medicina Ayurveda, que es presenta com una forma de vida que intenta augmentar el cicle vital de les persones. Té com a objectiu crear un estat de salut que comprèn no només el cos, sinó també la ment, el comportament i l'entorn vital. Es tracta d'un apropament a la medicina de caire preventiu, on la cura del pacient és més important que la guarició mateixa, i on la mort forma part d'un procés natural que es troba en oposició al naixement, no a la vida.

La religiositat xinesa centra el tema de la salut humana en l'àmbit de l'harmonia, tant personalment com socialment, i en l'entorn natural. La tradició taoista en particular —que influeix notablement en la medicina popular xinesa— veu l'ésser humà com un microcosmos. Al mateix temps, concep l'univers i les seves realitats com quelcom temporal i subjecte a la decadència. Per això, la vida i el seu prolongament es troben al centre del seu interès. D'aquí la importància de portar un estil de vida harmònic, tant físicament com moralment, mitjançant uns costums sans i moralment rectes, en què la virtut es converteix en el vehicle de la vida i de la longevitat. D'aquí que la figura del metge, dins de la cultura xinesa, hagi adquirit al llarg dels segles una importància també espiritual, i que la història ens hagi llegat la memòria de nombrosos mestres dedicats a ajudar els altres en aquest procés d'equilibri físic i moral.

La tradició budista subratlla la realitat del sofriment com a element essencial de la vida humana, i l'alliberament del sofriment com un dels objectius de la pràctica del budisme. El budisme s'aproxima a la salut humana des d'una perspectiva també holística, i la concep com el balanç harmoniós entre el cos, la ment, les emocions i la dimensió espiritual. La meditació, i particularment la pràctica de la compassió, tenen un paper important en l'assoliment de la salut integral del subjecte, fins i tot pel que fa a la immunitat del cos a les malalties. Això no exclou l'ús de la medicina occidental, ans al contrari: tots els recursos són positius amb vista a mantenir la salut, sempre que es tingui present tant la salut física com l'espiritual. En aquest context, la pràctica de la compassió envers els malalts adquireix un valor notable, ja que afecta tant el malalt i el seu procés de guarició com el creixement interior de qui en té cura. No en va la història del budisme abunda en exemples d'iniciatives socials dedicades a l'atenció als malalts, als invidents i als desvalguts amb el propòsit de contribuir al seu guariment i supervivència tant física com mental. Precisament els primers centres especialitzats en la cura i formació de persones

invidents es troben en països budistes, amb la transformació social que va iniciar l'emperador Ashoka (segle III aC).

Les tradicions religioses occidentals presenten un apropament a la salut i a la cura de les malalties més lligada a l'evolució de les ciències mèdiques contemporànies. El judaisme ofereix una llarga tradició pel que fa a la salut i a la cura de les malalties. D'aquí que la literatura sagrada jueva inclogui nombroses indicacions sobre pràctiques i valors relacionats amb la cura dels malalts i l'ètica mèdica. L'ethos de salvar vides a qualsevol cost amara tant els textos de la Torà com de la literatura legal que se'n deriva (Mixnà, Talmud, etc.). Les obres dels grans autors jueus com ara Moisès Maimònides (1138-1204) en són també testimoni. Aquest bagatge ha contribuït a la consolidació d'una tradició moral i pràctica centrada en la santedat de la vida i el respecte pel cos humà. D'aquí el gran interès del judaisme per la medicina i el gran nombre de jueus que, al llarg de la història fins avui, s'han dedicat a la medicina i a la investigació mèdica arreu on han florit les comunitats jueves. Els hospitals apareguts al voltant de les comunitats jueves també en són testimoni. Aquest mateix interès ha fet que, a partir de les diverses tendències del judaisme, s'hagin generat opinions progressistes pel que fa a qüestions ètiques relacionades amb la salut i la medicina. En aquesta mateixa perspectiva, i amb la insistència en l'alimentació sana i salubre i en la higiene personal, el judaisme ha contribuït igualment al desenvolupament de la higiene pública, principis que s'han anat adoptant en l'àmbit civil amb vista a evitar les malalties i a promoure una millor qualitat de vida.

El cristianisme, dins de la riquesa de les diverses tendències, presenta uns principis comuns que, al llarg de la història, han fonamentat la seva contribució en l'àmbit de la salut. En primer lloc, trobem la consideració dels éssers humans fets a imatge i semblança de Déu, que fonamenta el principi de la dignitat inviolable de cada ésser humà. Així, la vida humana és considerada com a sagrada independentment de la seva qualitat. Com

a conseqüència, els éssers humans estan cridats a tenir cura de la vida i de la salut humanes, atès que la vida és un do del Creador. Però aquesta responsabilitat s'estén també a l'àmbit social, tenint en compte que l'ésser humà fou creat social per naturalesa, i les comunitats humanes són el lloc on els humans es desenvolupen i posen en pràctica la transformació del món a partir de les obres de bondat i de generositat.

La tradició bíblica i cristiana abunda en exemples d'aquest ideal de guarició i cura dels malalts, exemples que han inspirat l'acció dels cristians en l'àmbit de la salut. Tant Jesús com les primeres comunitats cristianes posen en evidència aquesta exigència, que posteriorment es va materialitzar als centres d'acollida de malalts als monestirs tant catòlics com ortodoxos, i el posterior desenvolupament dels ordes religiosos dedicats a la cura dels malalts, en particular d'aquells sense els recursos materials essencials. Les diverses tendències del protestantisme també subratllen la importància de l'atenció als malalts i la seva cura tant física com espiritual, i accentuen la importància de la coresponsabilitat del metge i del malalt en el procés de guarició. Cal recordar també el testimoniatge solidari envers els malalts per part de les comunitats anabaptistes, on l'atenció als malalts no es limita a acompanyar-los i guarir-los, sinó també a cobrir les necessitats de les seves famílies per part de les comunitats respectives.

L'acció missionera de les diverses confessions cristianes ha fet possible la presència de serveis de salut en regions sovint pobres i/o apartades, amb la posterior creació d'hospitals i centres de formació de personal sanitari locals que, com ha passat a Occident, sovint s'han convertit en centres gestionats per l'Estat. Aquestes diverses iniciatives han contribuït també al sosteniment i desenvolupament de centres de recerca amb vista a lluitar contra les malalties i a la promoció de campanyes que fan aquests resultats assequibles als més pobres.

Els filòsofs i metges musulmans, pel seu costat, han fet també una notable contribució al desenvolupament de la medicina i de l'àmbit sani-

tari, aportació que es fa particularment palesa en el context medieval. Cal recordar que els primers sistemes hospitalaris es van desplegar en l'àmbit musulmà, sovint amb un caràcter altruista i gratuït. Gràcies a aquests hospitals es van anar establint diversos tractaments amb vista a guarir malalties fins llavors incurables. Aquests hospitals eren centres d'educació de metges, on a més es van desenvolupar instruments quirúrgics utilitzats encara avui. També van introduir el sistema d'organització hospitalària, amb les divisions en pavellons per evitar els contagis, la conservació i el seguiment dels historials mèdics i la creació de farmàcies per preparar els medicaments. Diversos metges musulmans, entre els quals podem destacar Ibn Sina (980-1037), van anar més enllà del tractament material del pacient i van establir els principis d'una medicina integral que combina la diagnosi, els factors físics i psicològics i la dieta equilibrada.

La religió sikh, que promou el vegetarianisme, veu la malaltia no com la simple manca de salut física, sinó com una conseqüència del tancament de l'individu dins del seu ego, que pren una actitud defensiva pel que fa al flux de la naturalesa. L'obertura vers una salut integral i la importància que aquesta religió dóna al treball desinteressat pels altres han fet que aquesta tradició hagi lluitat des dels seus orígens contra les supersticions populars relacionades amb la salut, a favor del tractament físic i espiritual dels malalts. L'acolliment dels malalts als santuaris i hospitals sikhs, particularment a Àsia, així com el treball de molts fidels com a metges i infermers al llarg de la història i la seva actitud oberta vers els progressos de la medicina constitueixen una contribució notable al desenvolupament de la medicina integral i a l'abast de molts.

La Fe bahá'í sosté també que la veritable salut s'estén més enllà de l'aspecte purament físic. Per tal que un individu i la seva comunitat siguin realment sans cal que s'asseguri el seu benestar emocional, intel·lectual, espiritual i material. Atès que no veuen una contradicció entre la fe i el desenvolupament de la ciència, afavoreixen el desenvolupament de la

tecnologia mèdica i remarquen la necessitat de formar metges i personal sanitari competents, conscients de la importància d'una relació equilibrada entre la vida espiritual i la física.

L'àmbit de la salut presenta un mosaic ric, tant des del punt de vista cultural com social. Aquesta riquesa, tot i la diversitat d'apropaments a la realitat del dolor i de la salut humans, és un eix significatiu de la contribució de les religions a l'àmbit social, tant pel que fa al desenvolupament de les ciències mèdiques com per la significativa contribució a la creació d'institucions d'acollida i tractament dels malalts, i el desenvolupament dels principis de la salut pública. Però, per sobre de tot, les tradicions religioses ens recorden la importància del valor de la vida i de la salut en totes les seves dimensions.

4.5. Àmbit de la immigració

El procés de globalització, amb el consegüent moviment transnacional de persones, constitueix una de les realitats que contribueixen més a l'augment del pluralisme religiós present a les societats europees d'avui. La pluralitat de creients de diverses religions no respon, però, només a la immigració, sinó també al desenvolupament històric de diverses tradicions religioses paral·lelament a la religió majoritària dins d'un territori determinat. A Catalunya, la presència de comunitats jueves i protestants ha tingut lloc al llarg de la història, amb fortes arrels culturals. L'augment dels immigrants afiliats a diverses tradicions religioses al nostre territori ha posat en evidència aquest pluralisme religiós amb els seus corresponents rerefons culturals.

Les comunitats humanes arribades mitjançant el procés d'immigració que s'adhereixen a diverses tradicions religioses i les que formen part del llegat històric del territori intenten donar resposta a l'acollida dels immigrants per diversos motius, sovint mogudes pels valors d'acollida i d'altruisme inherents a cada tradició religiosa, tal com hem exposat més

amunt. Això fa que l'acció dels creients de les diverses religions amb vista a suplir les necessitats dels emigrants, tant materials com espirituals, es converteixi en una aportació positiva a la societat per diversos motius.

En tant que proveïdores de símbols, rituals i tradicions que es tradueixen en creences, valors i accions solidàries, les tradicions religioses aporten una personalitat comuna que transmet aquests valors i creences i que crea una identitat capaç d'aglutinar els individus que, per motius diversos, es veuen obligats a deixar la seva terra i/o es troben en situació de minoria.

Les comunitats humanes que s'adhereixen a una tradició religiosa específica, en tant que organitzacions humanes omplen unes necessitats espirituals i ofereixen conhort en aportar espais d'acolliment i de familiaritat en un món que pot presentar-se com advers i hostil, particularment per a aquells que tot just el descobreixen.

En aquesta mateixa línia, les pràctiques religioses i les comunitats de creients que hi participen generen xarxes socials que proveeixen informació sobre habitatge, oportunitats laborals i/o serveis socials necessaris per als nouvinguts amb vista a trobar recursos de subsistència i de promoció humana.

Moltes organitzacions nascudes dins de les diverses tradicions religioses van encara més enllà: mitjançant la institucionalització de les iniciatives d'acollida dels immigrants, ofereixen serveis socials, nodriment, assistència econòmica i legal, formació lingüística, etc. Aquestes iniciatives superen els interessos proselitistes, motivats en essència pels ideals d'acolliment i de justícia propis de cada religió.

Aquestes iniciatives portades a terme pels creients de les diverses tradicions religioses i les organitzacions que generen com a resposta a les necessitats dels immigrants aporten, en el seu conjunt, una atenció explícita a les necessitats concretes dels nouvinguts. Simultàniament, activen una dinàmica d'arrelament al lloc d'acollida que facilita la integració al seu

context social i geogràfic, al mateix temps que perpetuen una identitat transnacional basada en la consciència de pertànyer a una comunitat de creients que supera les fronteres, però que a la vegada es concreta en una cultura nova corresponent al territori que els acull.

Les organitzacions de caire religiós, amb els seus valors i la seva acció social, aporten així els mecanismes que fan possible l'assimilació social dels immigrants sense la pèrdua de la identitat i de les arrels d'origen.

4.6. Àmbit del diàleg ecumènic i interreligiós

Malgrat que, al llarg de la història, les diferents tradicions religioses no han estat exemptes de confrontacions i d'actes d'intolerància mútua, a partir del segle passat s'ha anat construint un camí de mutu coneixement i de col·laboració que es fa evident avui amb nombroses iniciatives i institucions que promouen el diàleg i l'apropament, sigui entre els membres d'una mateixa religió (ecumenisme) o entre els membres de diverses tradicions religioses (diàleg interreligiós).

A Catalunya, hi trobem nombroses iniciatives que, des dels orígens de l'apropament interreligiós i ecumènic, han desenvolupat tasques significatives i han afavorit el coneixement mutu, la tolerància i el respecte, i finalment la col·laboració a diversos nivells entre els creients i els líders de les diverses tradicions religioses implicades.

La implicació de les diverses tradicions religioses del nostre país a favor del diàleg i de la col·laboració no cerca una unió doctrinal que sobrepassi les diferències, sinó el testimoniatge comú a favor de la pau, el coneixement i el reconeixement mutu, i la col·laboració comuna a favor d'una societat més justa i més humana. En aquest sentit, són nombroses les iniciatives de col·laboració que han nascut gràcies a l'associació de creients de diverses religions i creences a favor dels més necessitats, en la lluita contra la injustícia i la ignorància, més enllà dels credos i del mateix grup religiós.

4.7. Àmbit espiritual

Si bé la realitat de les religions com a capital social es fa palesa amb les diverses iniciatives de caire social i amb els principis ètics que hem exposat més amunt, cal no oblidar que les tradicions religioses contribueixen sobretot a un aspecte cabdal de la persona humana: l'espiritualitat.

Per *espiritualitat* no entenem aquí les pràctiques específiques d'una tradició religiosa, o l'allunyament de les realitats materials i pràctiques a favor d'una introversió egoista que menysté les contingències que afronten els homes i dones del nostre temps. Amb el terme *espiritualitat* ens referim a una aportació de sentit que sobrepassa el caràcter aparentment utilitari de les persones i de les seves accions, per obrir-les a una comprensió més oberta i inclusiva que ajuda a esbrinar la realitat des d'una perspectiva tota nova, per donar resposta a l'anhel humà de viure la pròpia existència amb significat.

Pel que fa a aquesta recerca de sentit, hem de recordar que la resolució de les necessitats materials i la millora del benestar social i de l'atenció educativa o sanitària no satisfan la pregunta sobre el sentit i l'anhel d'una vida amb significat. Les tradicions religioses són fonts de sentit per a molts ciutadans, però no per a tots. L'individu és lliure d'adherir-se o no a aquestes propostes de sentit proposades per les diverses tradicions religioses, però encara que no ho faci ha de ser capaç de reconèixer en les tradicions religioses i en la seva acció social i cultural una recerca de sentit que coexisteix dins d'una múltiple proposta de sentits, siguin religioses o no.

Part de l'aportació de les tradicions religioses a les societats obertes és precisament proposar una varietat d'opcions vitals. En les societats obertes cal respectar aquestes propostes sense perjudicar les respostes que se'n deriven. I cal recordar que no es tracta de propostes de sentit excloents les unes de les altres, sinó de diverses maneres de motivar a viure i a treballar per una societat més justa i inclusiva.

5. LA COL·LABORACIÓ ENTRE LES TRADICIONS RELIGIOSES I LES INSTITUCIONS ESTATALS

Les diverses dimensions de les aportacions de les tradicions religioses als diferents àmbits socials que hem exposat ens ajuden a entendre la importància de les religions en el desenvolupament de les societats obertes, i la riquesa de l'aportació dels seus fidels en els camps de la cultura, l'economia, l'educació, la salut, la immigració, el diàleg ecumènic i interreligiós i l'espiritualitat. En aquest sentit, es pot dir que les religions esdevenen, en moltes ocasions, dinamitzadores i afavoridores d'un autèntic esperit cívic. Un espai de formació de ciutadans amb sentit crític, compromesos amb la seva societat i al servei del bé comú.

Aquestes aportacions permeten una col·laboració entre les institucions estatals i les diverses organitzacions religioses. Cal recordar que la funció de l'Estat no és promoure uns valors espirituals, ni afavorir una o altra tradició religiosa. Però l'Estat i les institucions que el conformen poden col·laborar amb les diverses iniciatives de caire social que, al llarg de la història i en el context del nostre territori, han anat sostenint i desenvolupant els creients de les diverses tradicions religioses a favor del creixement humà i en defensa dels més desfavorits.

En la perspectiva d'aquesta col·laboració, les institucions religioses constitueixen espais privilegiats de socialització i d'acció social per tres motius principals:

- Els diversos grups religiosos i les seves congregacions locals representen elements d'unitat relativament homogenis dintre del teixit social, amb una voluntat participativa notable, sobretot pel que fa a la solució de problemes inherents a les comunitats locals específiques des d'una vessant material. Els recursos d'aquestes comunitats locals són sovint limitats. Però el seu arrelament permet arribar a ciutadans normalment proactius en qüestions de caire social, i ben disposats a col·laborar amb

les institucions amb vista al millorament de les oportunitats de desenvolupament i transformació de les seves comunitats i del seu entorn social.

- Els diversos grups que encarnen les tradicions religioses exposades més amunt conformen teixits socials amb un lideratge reconegut, un espai de trobada estable, una estructura organitzativa, una capacitat de treballar a favor d'un ideal i una xarxa social i humana acostumada a col·laborar en activitats de cooperació i desenvolupament. Normalment les persones no formen part d'iniciatives socials per voluntat pròpia, sinó que sovint s'hi veuen portades per la implicació d'individus que coneixen. En aquest sentit, els grups religiosos locals constitueixen un recurs amb vista a establir xarxes de col·laboració a favor de la societat.

- Els grups religiosos i les seves manifestacions locals i/o regionals sovint presenten ja iniciatives de caire social coherents amb els principis d'acció social tractats en aquest document. Aquestes iniciatives responen a la consciència social inherent als grups i formen part del capital social de les tradicions religioses. La identificació d'aquestes iniciatives per part de les organitzacions governamentals i el desenvolupament de possibles vies de col·laboració amb aquestes i amb les tasques que porten a terme constitueix un dels projectes més importants amb vista a promoure l'aportació d'aquests grups al creixement humà i social del nostre país.

6. CONCLUSIÓ

Aquest document ha volgut fer i ser un recordatori a la societat civil sobre el que les religions han aportat centenàriament, i fins i tot mil·lenàriament, al seu entorn sociocultural. Alhora que han estat receptacles de civilització, també han estat impulsores amb la seva capacitat d'interpel·lar. Cap de les actuals cultures del món, en els seus diversos àmbits, no serien el que són sense aquest llegat.

Però la intenció d'aquest text no és oferir una mirada nostàlgica o reivindicativa del passat, sinó que vol ser una interpel·lació perquè aquesta fecundació de les religions segueixi produint-se en l'actual i futur entorn sociocultural. En un context global i alhora local com és el nostre, la presència tan variada de tradicions religioses al nostre territori dóna l'oportunitat perquè es continuï produint aquesta aportació en els diferents àmbits que hem recorregut: l'artístic, suscitant múltiples manifestacions de bellesa; l'econòmic, creant plataformes i xarxes de solidaritat; l'educatiu, sent pedagogues de valors; el sanitari, vetllant per les diferents formes de salut; el de la cohesió social, suscitant l'acollida i l'hospitalitat de l'immigrant i l'estranger, alhora que continua donant eines –personals i col·lectives– per al cultiu de la interioritat.

D'altra banda, cal adonar-se del nou espai que suposa la trobada interreligiosa. És una nova forma d'enriquiment. Ja no és temps d'antigues competitivitats entre adversaris ni tampoc d'ignorades juxtaposicions, sinó d'assumir conscientment i volgudament que, quan les religions comparteixen els seus llegats, no només elles queden enriquides sinó que també se'n beneficia la societat civil on es produeix aquest compartir.

CONSELL ASSESSOR PER A LA DIVERSITAT RELIGIOSA

Funcions del Consell Assessor

El Decret 184/2013, de 25 de juny, de reestructuració del Departament de Governació i Relacions Institucionals, a l'article 62, estableix les funcions del Consell Assessor per a la Diversitat Religiosa:

El Consell Assessor per a la Diversitat Religiosa, creat pel Decret 326/2011, de 26 d'abril, i configurat com a òrgan col·legiat assessor del departament competent en matèria d'afers religiosos en la implementació de les polítiques en matèria d'afers religiosos relacionades amb les diferents esglésies, confessions i comunitats religioses que aconsegueixen la seva activitat a Catalunya, té la composició, les funcions i el règim jurídic previstos en aquest Decret.

Són funcions del Consell Assessor per a la Diversitat Religiosa:

- a) Assessorar o informar la persona titular del departament de la Generalitat de Catalunya competent en matèria d'afers religiosos de la Generalitat sobre les qüestions que li siguin plantejades.*
- b) Proposar les actuacions o els plantejaments que consideri adequats en el marc de les relacions amb les diferents esglésies, confessions i comunitats religioses que aconsegueixen la seva activitat a Catalunya.*
- c) Assessorar i donar suport, a petició de la persona titular del departament de la Generalitat de Catalunya competent en matèria d'afers religiosos, en les relacions de col·laboració o de cooperació que impliquin la participació del Govern o del Parlament de Catalunya en institucions de l'Estat o en organitzacions internacionals.*

Composició del Consell Assessor

El Consell Assessor per a la Diversitat Religiosa fou creat l'any 2011. Des del seu inici, ha estat presidit pel doctor Francesc Torralba i Roselló, i és compost per deu persones més:

Francesc Torralba i Roselló

(Barcelona, 1967) Doctor en filosofia per la Universitat de Barcelona i doctor en teologia per la Facultat de Teologia de Catalunya. Professor de la Universitat Ramon Llull de Barcelona. Ensenya història de la filosofia contemporània i antropologia filosòfica i alterna la seva activitat docent amb l'ofici d'escriure. Director de la Càtedra Ethos d'ètica aplicada a la Universitat Ramon Llull. Forma part de diversos comitès d'ètica. El 2011 va ser nomenat per Benet XVI consultor del Consell Pontifici de la Cultura de la Santa Seu. Publica en diverses revistes especialitzades i també és molt present en els mitjans de comunicació. Al llarg de la seva trajectòria professional ha rebut diferents premis d'assaig en llengua catalana i ha publicat més de setanta llibres de filosofia sobre temes molt variats. Està essencialment preocupat per articular una filosofia oberta al gran públic que pugui alternar profunditat i claredat alhora.

Maria Teresa Areces Piñol

(Lleida, 1956) Doctora en dret per la Universitat de Barcelona. Catedràtica de dret eclesiàstic de l'Estat de la Universitat de Lleida. Durant dotze anys fou degana de la Facultat de Dret i Economia de la Universitat de Lleida, i actualment n'és la secretària general. Ha estat vocal del Consell Rector de l'Institut d'Estudis Autònoms de la Generalitat de Catalunya. Ha dedicat la seva recerca a la llibertat religiosa, el dret de família, el dret canònic, les relacions entre les confessions i les administracions públiques i l'objecció de consciència. D'entre els llibres i la multitud d'articles publicats destaca *El principio de laicidad en las jurisprudencias española y francesa*. La seva última obra publicada és *La prohibición del burka en Europa y en España*. Ha estat síndica municipal de Lleida.

Lena de Botton Fernández

(Barcelona, 1976) Doctora en sociologia per l'École des Hautes Études en Sciences Sociales (EHESS) de París. En l'actualitat és professora del Departament de Teoria Sociològica, Filosofia del Dret i Metodologia de les Ciències Socials de la Universitat de Barcelona. Coordina el Grup de Diàleg Interreligió del Centre Especial en Teories i Pràctiques Superadores de Desigualtats (CREA) de la Universitat de Barcelona. Les seves línies d'investigació se centren principalment en els àmbits d'immigració, identitat cultural, dona immigrant, diàleg interreligió i escola inclusiva. Destaquen sobretot les seves contribucions al voltant de les aportacions que les dones musulmanes estan fent al discurs feminista internacional.

Miquel Calsina Buscà

(Torroella de Montgrí, 1970) Professor de la Facultat de Comunicació i Relacions Internacionals Blanquerna (Universitat Ramon Llull) i del Màster en diàleg interreligió, ecumènic i cultural de l'Institut Superior de Ciències Religioses de Barcelona. Membre del Patronat de la Fundació Joan Maragall i del Consell de Redacció de la revista *Qüestions de Vida Cristiana*. Participa en el Grup de Reflexió sobre Teologia i Pensament de la Facultat de Teologia de Catalunya. Delegat de Mitjans de Comunicació Social a la Diòcesi de Girona. Ha coordinat l'edició de publicacions com: *Catalunya, reptes ètics* (2006), *Religions i espiritualitat en un món en crisi* (2009) i *Valors útils per a la Catalunya del futur* (2009). És coautor de *Les veus dels indignats a Catalunya* (2013) i *Palabras clave de sociología* (2015).

Lluís Duch i Álvarez

(Barcelona, 1936) Doctor en antropologia i teologia per la Universitat de Tübingen i professor emèrit de la Facultat de Ciències de la Comunicació de la Universitat Autònoma de Barcelona, de l'Institut Superior de Ciències Religioses Sant Fructuós de Tarragona i de l'Abadia de Montserrat. És monjo de Montserrat des del 1961. Ha estudiat els diferents llenguatges dels universos simbòlics i mítics i la seva concreció en la vida quotidiana dels nostres dies. Ha traduït al català i al castellà escrits de Luter, Müntzer, Silesius, Schleiermacher i Bonhoeffer. És autor de més de cinquanta llibres i opuscles i de tres-cents articles i col·laboracions en obres col·lectives.

Daniel Giralt-Miracle i Rodríguez

(Barcelona, 1944) Llicenciat en filosofia i lletres (UB) i en ciències de la informació (UAB) i diplomad en disseny i comunicació a Alemanya (Hochschule für Gestaltung d'Ulm). Ha treballat en el camp de la crítica i la història de l'art, ha estat professor a la UB i a la UAB i ha organitzat exposicions d'art i disseny en l'àmbit nacional i internacional. Entre altres responsabilitats en la gestió cultural pública i privada, ha estat director del Museu d'Art Contemporani de Barcelona i comissari general de l'Any Internacional Gaudí. Actualment és membre del Comitè Executiu del Consell de la Cultura de Barcelona. És acadèmic numerari de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona i de la Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Jordi de Barcelona. El 2013, la Generalitat de Catalunya li atorgà la Creu de Sant Jordi.

Francesc Xavier Marín i Torné

(Gironella, 1963) Doctor en filosofia, diplomad en ciències de la religió i expert professional en cultura, civilització i religió islàmiques. És professor de la Universitat Ramon Llull –on és investigador principal del

Grup de Recerca «Identitat i Diàleg Intercultural»– i dels instituts superiors de ciències de la religió de Barcelona i de Vic. També és professor de diversos cursos de màster i postgrau sobre immigració, educació intercultural i desenvolupament a l'Àfrica. Ha estat professor convidat d'islam a la Universitat de Barcelona i a la Universitat Autònoma de Barcelona. Exerceix de secretari de la FAR (Associació Interconfessional per a l'Estudi del Fet Religios) i és membre d'honor de les associacions ETHNOS i ORÍGENS.

Xavier Melloni i Ribas

(Barcelona, 1962) Jesuïta. Doctor en teologia i llicenciat en antropologia cultural. Membre de Cristianisme i Justícia i professor a la Facultat de Teologia de Catalunya i a l'Institut de Teologia Fonamental de Sant Cugat del Vallès. Va ser membre del Consell Assessor del Parlament de les Religions del Món (Barcelona, 2004). Viu i col·labora en el Centre Espiritual “La Cova de Sant Ignasi”, a Manresa. És autor de diverses publicacions sobre teologia, mística, diàleg interreligiós i espiritualitat ignasiana, entre d'altres.

Yaratullah Monturiol i Virgili

(Barcelona, 1961) Islamòloga i exegeta. Conferenciant internacional des del 1994 sobre islam, dona, espiritualitat, diàleg interreligiós i interculturalitat. Cofundadora i presidenta de la primera comunitat de dones musulmanes a Catalunya (1994-2001) i de la primera mesquita independent de dones a Europa (1998-2001). Directora del 1r Congrés de Dones Musulmanes (1999) i del 1r Congrés de Feminisme Islàmic (2005). Representant oficial de la FEERI a Catalunya (2005). Vicepresidenta de l'Associació UNESCO per al Diàleg Interreligiós (2001-2009) i membre del Consell Editorial de la revista *Dialogal* (2002-2010). Representant espanyola a l'EMN (European Muslim Network) (2000-2010). Fundadora

de l'Associació per al Desenvolupament del Feminisme Islàmic (2004-2012) i cofundadora del Grup Internacional d'Estudis sobre Dona i Islam (GIERFI 2008-2012), convertit avui en centre de formació per a dones ulemes al Marroc, dirigit per Asma Lamrabet. És autora de diversos llibres i articles, i ha participat també en nombroses obres col·lectives.

Joan-Andreu Rocha Scarpetta

(Bogotà, Colòmbia, 1965) Doctor en història de les religions i historiador, vicedegà de periodisme de la Universitat Abat Oliba; professor i director del Màster en església, ecumenisme i religions de l'Ateneo Pontificio Regina Apostolorum de Roma i professor convidat de la Pontifícia Universitat Gregoriana de Roma i de la Universitat de Teheran. Les seves àrees d'especialització se centren en els processos comunicatius de les relacions interreligioses, els mitjans de comunicació i les religions i el periodisme religiós.

Xavier Rubert de Ventós

(Barcelona, 1939) Filòsof, polític, assagista i professor. Llicenciat en dret i doctor en filosofia per la Universitat de Barcelona. Autor d'una extensa producció assagística i filosòfica d'estètica, teoria de la cultura, filosofia pràctica (ètica i filosofia política) i de filosofia general. Ha estat catedràtic d'estètica i composició a l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona i diputat al Congrés i al Parlament Europeu. Ha estat condecorat amb nombroses distincions, entre les quals destaquen la Creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya, el Premi Lletra d'Or de la literatura catalana i el Premi Ciutat de Barcelona. Ha format part de la Comissió per la Dignitat i és membre numerari de la Secció de Filosofia i Ciències Socials de l'Institut d'Estudis Catalans i president de l'Institut d'Humanitats de Barcelona.

Generalitat de Catalunya
**Departament de Governació
i Relacions Institucionals**